

JAN KŘIPAČ / 15. 8. 2016

Směšný pán

Komorní psychologické drama *Směšný pán*, natočené těsně po vojenské okupaci v srpnu 1968, patří k posledním filmům dvojice Karel Kachyňa – Jan Procházka. Snímek byl na podzim 1969 ještě krátce uveden v kinech. Následující *Ucho* již putovalo rovnou do trezoru a nepohodlnému Procházkovi byla v nových politických poměrech zakázána umělecká činnost.

Foto: Státní fond kinematografie

Námět *Směšného pána* vzešel z Procházkovy osobní zkušenosti, kdy byl hospitalizován v jedné z pražských nemocnic. Za oknem nemocničního pokoje pozoroval výjev, který se stal ústředním obrazem budoucího filmu: dívku vypouštějící na střeše protějšního domu holuby.

Režisér Karel Kachyňa přesvědčil Procházku, aby na základě tohoto námětu napsali společně scénář. V něm rozvinuli motiv stárnoucího muže, který rezignoval na veškeré ambice a ztratil chuť žít. Paradoxně operace srdce ho znovu vrátila do každodenní reality a jediným bodem, ke kterému začne muž upínat svou naději, je neznámá dívka, jež mu připomíná jeho vlastní dceru.

Hrdinův příběh pak autoři scénáře rozpracovali v několika flashbacích: Kdysi úspěšný vědec se stal obětí komunistických čistek. Během stalinského teroru byl zavřen do pracovních dolů a rodina, která nevydržela politický tlak, se od něho odvrátila. Muž je po mnoha letech režimem rehabilitován, ale nechce se již dál veřejně angažovat. Jeho protipólem je mladý ambiciózní lékař, který si na jeho případu transplantace srdce buduje vlastní kariéru.

Společná práce na scénáři ukazuje na autorský vklad Kachyni, který nebývá vždy doceněn. Často je Kachyňa považován za zručného režiséra, který pouze vizuálně dotvářel Procházkovy vytříbené příběhy. V praxi tomu ovšem bylo jinak a na scénáři

pracovali pokaždé oba dva. Svoji osobní zainteresovanost do tématu ostatně Kachyňa přiznal i v jednom z mála dobových rozhovorů, které ke *Směšnému pánovi* poskytl: „Zájem o osamělého člověka je u mne trvalý. Mám pocit, že sám jsem takový samotář (...) Je tedy přirozené, že mě zajímají problémy, které jsou mi osobně blízké, a jdu za tím, co souzní s mou pocitovou rovinou, což je právě případ *Směšného pána*. Když takovou látku režíruji, mohu ji usměrňovat a dávat jí svůj vlastní tvar.“ [1]

Film vznikl na Barrandově v Procházkově tvůrčí skupině. Původně se počítalo s americkou koprodukcí a do hlavní role měl být obsazen hollywoodský herec českého původu Francis Lederer. Po srpnové invazi však ze spolupráce sešlo a Kachyňa na základě kamerových zkoušek vybral Vladimíra Šmerala. [2] „Směšný pán“ se stal jeho nejvýznamnější filmovou postavou.

V původním koprodukčním projektu se Barrandov zavázal, že natočí snímek na barevný Eastmancolor. Filmová surovina byla po krachu jednání následně rozdělena mezi tři filmy „Františka Vláčila, Vladimíra Čecha a Karla Kychyni.“ [3] Nedostatek materiálu nutil režiséra k úspornému způsobu natáčení, kterého se dařilo docílit zejména zásluhou hereckých výkonů jak samotného Šmerala, tak představitelů vedlejších rolí Jiřího Adamíry, Zdeňka Kryzánka a dalších.

Motiv hrdiny pozorujícího na dálku neznámou dívku implikoval snímání objektivu s dlouhou ohniskovou vzdáleností. Kachyňa ovšem užití teleobjektivu rozšířil na celý film, včetně stísněných interiérových scén, čímž dosáhl nebývalého výtvarného účinku. Zploštělý obraz s rozostřeným popředím a pozadím dodal filmu vyhraněně emotivní ráz dotvářející subjektivní prožitky hrdiny.

Směšný muž byl premiérově uveden na mezinárodním filmovém festivalu v Novém Dillí, kde získal cenu za nejlepší režii. Díky tomu se mu dostalo i určité, byť skromné pozornosti mezinárodní kritiky. Gene Moskowitz ve své recenzi pro *Variety* film vyzdvihl pro jeho „herecké a technické kvality“ a předpověděl mu zájem zahraničních artových kin. [4] K mezinárodní distribuci však nedošlo a *Směšný pán* byl zakrátko stažen i z československých filmových sálů.

Na rozdíl od svého slavnějšího následovníka, politicky exponovaného *Ucha*, dosud nevyšel ani na DVD či Blu-ray nosičích. Nyní ho alespoň uvede televizní kanál CS Film (v úterý 16. srpna ve 20:00).

Směšný pán (Československo 1969), režie: Karel Kachyňa, scénář: Karel Kachyňa – Jan Procházka, kamera: Josef Pávek, hudba: Zdeněk Liška, střih: Miloslav Hájek, hrají: Vladimír Šmeral, Zdeněk Kryžánek, Jiří Adamíra, Danuše Klichová a další. 77 min.

Poznámky:

[1] Prosnicová, Alexandra, Lékařská zpráva o jednom filmu. In: *Kino* 24, 1969, č. 10 (15. 5.), s. 6.

[2] Dalším zvažovaným hercem byl Karel Höger. Kachyňa nechal oba zahrát stěžejní moment filmu – pohled na dívku z okna nemocničního pokoje. „Dopadlo to deset ku jedné pro Šmerala. Měl jsem pocit, jako by Höger nic neviděl, zatímco Šmeral viděl všechno. Alespoň z jeho očí jsem to vyčetl.“ (Karel Kachyňa o hercích a novém filmu. In: *Kinorevue*, 1992, č. 16 (31. 7.), s. 13.

[3] Kromě *Směšného pána* se tedy patrně jedná o snímky *Adelheid* (1969) a *Svatá hříšnice* (1970). Viz Měšťan, Vojtěch, Muž s cizím srdcem. In: *Záběr* 1, 1968, č. 24 (14. 12.), s. 3.

[4] „Směšný pán“ (z MFF v Dillí) v americkém tisku. In: *Československá kinematografie ve světle zahraničního tisku*, 1970, č. 3, s. 16-17.